

Fynsk jernalderstatus

Af Jørgen A. Jacobsen

1. Indledning

I en række arbejder og oversigter har Erling Albrechtsen (1) gjort status over det fynske jernaldermateriale, som var indsamlet før 1969. Dette år trådte den nye naturfredningslov i kraft, hvilket resulterede i en systematisk undersøgelsesvirksomhed i områder, der var truede af arealindgreb.

Fra 70-ernes begyndelse blev fundtilvæksten fra disse undersøgelser suppleret med resultaterne fra rekognosceringsprojektet på Sydvestfyn, og fra 1975 og en årrække herefter indkom yderligere fundstof fra projekt »Landsbyens opståen og udvikling«, der omfattede intensive overfladeafsøgninger på Nordøstfyn (2). Hertil kommer yderligere en betydelig fundmængde fra de seneste års motorvejs- og naturgasudgravninger på øen. Den stigende undersøgelsesaktivitet kan på udmærket vis illustreres ved tilvæksten af hustomter på Fyn; på nær to er de alle fra ældre jernalder (fig. 1).

Da Albrechtsen i 1971 fremlagde sin seneste oversigt over den fynske jernalderbebyggelse, var materialet karakteriseret af en række problemer: Bebyggelsen fra den tidligste førromerske jernalder manglede, yngre romertids bosættelser var fåtallige, germanertiden kun kendt fra grave og skattefund, og fælles for jernalderens perioder var fraværet af hustomter og landsbyplaner – med Lundsgårdbopladsen som eneste undtagelse (3).

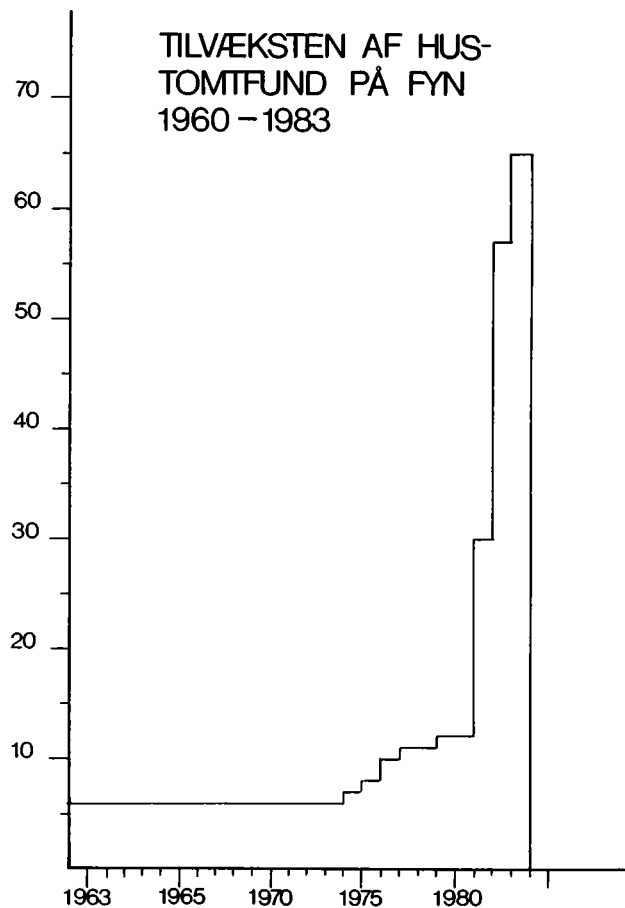

Fig. 1.

Det fundbillede, der nu foreligger, er på flere måder forskelligt fra situationen ved 70-ernes begyndelse, og denne artikel er derfor ment som et forsøg på at vurdere, hvorvidt det sidste tiårs fundstof har ændret eller ophævet de problemer, Albrechtsen i sin tid fremlagde.

2. Fundene fra tidligste jernalder

For det tidligste førromerske afsnit er der ikke tale om større ændringer i fundenes mængde og art. Fra denne periode kunne Albrechtsen i 1971 blot opregne fire fund (4), medens han i Fynske Jernaldergrave V fra 1973 har fået tilføjet endnu en enkelt grav (5), og endelig i sin populære oldtidsoversigt fra 1974 synes at have omdateret enkelte tidligere publicerede gravfund og henført dem til periode I (6). Selv om der hertil føjes de tidlige halsringe, som nyligt er behandlet af Thrane (7) er den tidligførromerske fundmængde stadig beskeden.

Med de seneste års fund begrænser periodens bopladser sig endnu blot til fem, hvoraf Indslev Vestermærk dog muligvis kan knyttes sammen med hustomter (8). På denne lokalitet er de enkelte huses datering til periode I imidlertid usikker, da der på stedet også har været aktivitet i periode IIIa. Muligvis kan huse-nes beskedne dimensioner ses som et fingerpeg om, at de er tidligførromerske, men mere afslørende detaljer i konstruktionerne er ikke bevarede.

Der findes givetvis flere forklaringer på, hvorfor det er så vanskeligt at erkende periode I-materialet. En af dem kan være, at den anvendte keramikronologi bygger på Beckers oversigt over det jyske fundmateriale (9), og måske således overser et muligt særegent fynsk stilforløb. Flertallet af de grav- og bopladser, der er keramikdaterede til periode I ligger således indenfor det vestfynske område, hvor der måske netop kan forventes en keramik, der meget ligner den jyske. Her-

overfor står fordelingen af tidlige halsringe, der viser en mere spredt periode I-aktivitet på øen.

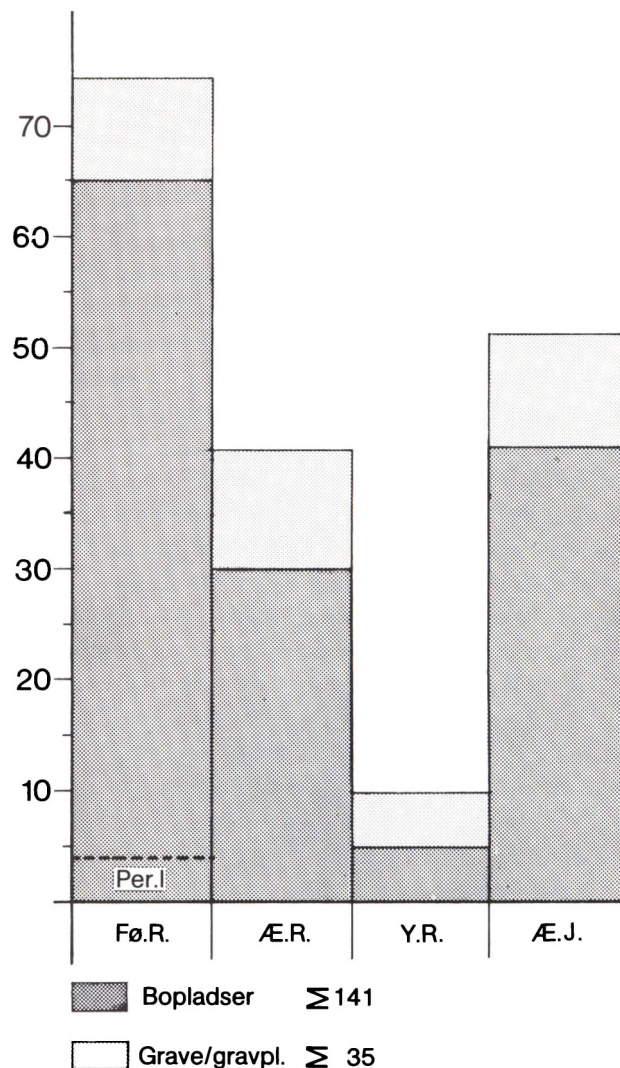

Fig. 2. Bopladser og gravpladser/grave fra ældre jernalder registreret mellem 1972-1983. (Fundanmeldelser indsendt til NM I).

Periode I-problemet lader sig dog formentlig ikke løse udfra det nuværende fundbillede, hvis repræsentativitet ikke har været underkastet nogen nøjere afprøvning.

Med øens fåtallige periode I-fund er det dog under alle omstændigheder vanskeligt at forklare den betydelige fundmængde, der dukker op i førromersk jernalders periode II og III. Er dateringen af disse fund korrekt, må der også i den forudgående periode have været et solidt befolkningsunderlag på Fyn.

3. Førromersk jernalder periode II og III

Førromersk jernalders to sidste perioder tegner sig for det seneste tiårs største tilvækst af fund fra ældre jernalder (fig. 2). Kun 6 % af de førromerske bopladser er fra periode I, og af samtlige ældre jernalderbopladser, inklusive de talrige usikkert daterede, udgør periode II- og IIIa-pladserne omkring 43 %. Spørgsmålet er da, hvorvidt denne fordeling er en afspejling af en voldsom befolkningstilvækst og af ændringer i den agrare driftsmåde (10), som fører til en mere stationær bosættelsesform (11), der giver bedre muligheder for at erkende bopladforekomsterne. Endelig kan der måske skjule sig nogle periode I-lokaliteter i dette materiale. I et særligt intensivt undersøgt område ved Odense er jernalderbebyggelsen blevet grundigt kortlagt gennem rekognosceringer og udgravninger i udbygningsområderne. Resultaterne herfra understreger den overvægt af førromersk bebyggelse, der er konstateret for øen som helhed. Indenfor et område på 205 km² blev der registreret 62 bopladforekomster, hvoraf de 28 var førromerske, seks fra overgangen mellem førromersk og romersk jernalder, syv fra ældre romertid, fire fra yngre romertid og 17 kunne blot dateres til ældre jernalder (12).

Ikke alene er antallet af førromerske lokaliteter øget

væsentligt, men man har for første gang undersøgt bopladser med bevarede hustomter. Der kendes nu fem bopladser med ialt 16 huse (13). Bedst bevarede er husene fra Sarup, hvor såvel stald- som vægmarkering i flere tilfælde har kunnet erkendes. De andre husfund er, som øens jernaldermateriale iøvrigt, svært medtagne af senere dyrkning og uden større detaljerigdom.

Disse første indtryk af områdets byggeskik og bopladsudformning er indenfor det seneste år blevet suppleret med fundet af en velbevaret brønd med et indhold af drejede trægenstande fra Sarupbebyggelsen, samt med undersøgelsen af en ler- og stenopbygget keramikovn fra Tåsinge (14).

At der i denne periode fandt jernudvinding sted på Fyn, synes nu for første gang direkte bekræftet med fundet af en jernudvindingsovn fra Skellerup på Østfyn (15). I skrivende stund afventes resultatet af en TL-datering, der kan afgøre, hvorvidt den arkæologiske argumentation for en datering til periode II/III endeligt kan bekræftes. Fundet af en udvindingsovn må ses som en bekræftelse af, hvad talrige slaggefund på førromerske bopladser gennem årene har antydnet om lokal jernproduktion. De naturgivne forudsætninger herfor i form af myremalm har været tilstede over det meste af øen, og den på fig. 3 gengivne fordeling af malmressourcerne i Sydvestfynsområdet er ikke atypisk.

De samfundsmæssige ændringer, der henimod afslutningen af førromersk jernalder manifesterer sig i de jyske fund i form af en stærkere differentiering i gravenes indhold, i henlæggelser og i en tilsyneladende øget social stratifikation i bebyggelserne, er kun sparsomt tilstede i det sidste tiårs fynske fund. Af våbengrave er der således kun tale om en enkelt lokalitet fra Nordfyn (16). Mere bemærkelsesværdigt er opda-

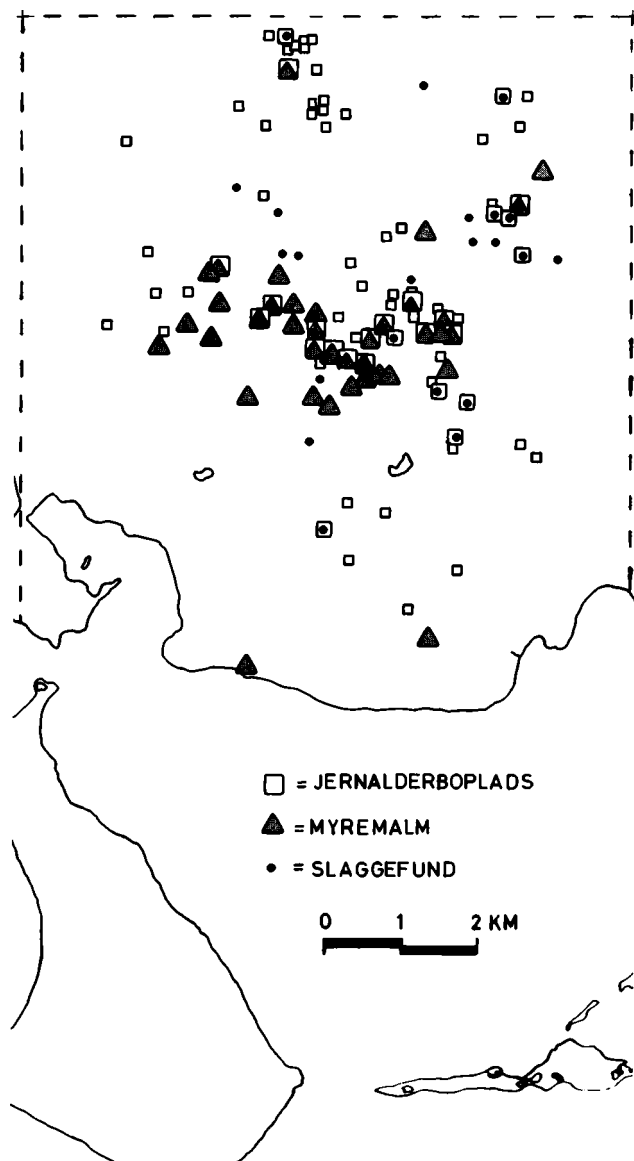

Fig. 3. Fordelingen af myremalm, slaggefund og ældre jernalderboplads indenfor Sydvestfyns-projektets område. Status 1979.

gelsen af et voldgravsåfsnit, der markerer den vestlige afgrænsning af Sarups jernalderbosættelse (17). Dateringen er sammenfaldende med det nordjyske Borremoseanlægs funktion som tilflugtsborg, og Sarupvoldgraven er dermed, i lighed med Krogsbøllefundet fra Nordfyn (18) et tidligt fynsk udtryk for den martialske tendens, som spores lidt senere i periode III's våbengrave.

4. Ældre romertid

De seneste års undersøgelser af lokaliteter fra ældre romertid har i fire tilfælde ført til fund af boplads med hustomter (19). På to af pladserne, Staurby og Tved, var det muligt at afdække flere huse, men et egentligt indtryk af en landsbybebyggelse har det først været muligt at opnå gennem Køstrupundersøgelsen. Denne boplads er ikke totaludgravet, men indenfor det undersøgte område har man kunnet følge en formentlig tofaset bebyggelse med paralleltliggende langhuse med tilhørende småbygninger, et hegnsforløb samt separate aktivitetsområder med gruber. Køstrup er iøvrigt endnu den eneste lokalitet, hvor det har været muligt at undersøge en boplads med tilhørende velafgrænset urnegravplads (20). På såvel Køstrup som Fraugde Radby-bopladsen er der fundet miniaturelerkar hensat i stolpehuller.

I lighed med de fynske huse fra førromersk jernalder, er alle romertidshusene af den treskibede type, som er velkendt fra Jylland og efterhånden også fra enkelte sjællandske fund. Lundsgårdpladsens ældre romertidshuse A, B, F og G, der menes at have haft sulebåret tag (A, B) eller selvbærende vægkonstruktion (F, G), er ikke blevet påvist ved de nye udgravninger (21). Det er vanskeligt at afgøre, om Lundsgårdshusene er dårligt bevarede, fejlagtigt tolkede »normale« huse, eller unika, men med den store

mængde nye husfund, må det være berettiget at slå fast, at der ikke er noget grundlag for fortsat at antage eksistensen af en særlig fynsk, endsige østdansk byggeskik. I stedet må det konstateres, at udviklingen fulgte den jyske (22).

Ældre romertidsbopladsernes numeriske underleghed overfor de førromerske har været nævnt. Hvorvidt denne fordeling afspejler kulminationen af en mere permanent bosættelsesform med færre og større landsbyer med længere pladskontinuitet, kan ikke afgøres på det foreliggende grundlag. Endnu er der som nævnt ikke totaludgravet nogen fynsk jernalderboplads.

Tilvæksten af gravfund fra perioden har udelukkende været en bekræftelse af de iagttagelser, E. Albrechtsen fremlagde i 1956 (23). To nordfynske lokaliteter, nævnt af Albrechtsen i supplementsbindet fra 1973, bryder imidlertid med øens hidtidige fundbillede. Der er tale om jordfæstegrave med kamre bestående af svære stenpakninger. Denne fremmede gravform er indtil videre kun påvist på gravpladserne Gygstrup og Kissebjerg, der ligger med en indbyrdes afstand af ca. 5 km (24).

Ved Køstrup-komplekset på Nordvestfyn er udgravet mere end 70 ældre romertids brandgrave inden for et mindre område, og det har været muligt at aldersbestemme hovedparten af de gravlagte (25). Resultatet af disse undersøgelser vil, når de foreligger, for første gang gøre det muligt at vurdere levealder og -vilkår samt beregne populationssammensætningen på en fynsk boplads.

5. Yngre romertid

For yngre romertids vedkommende kunne Albrechtsen referere til ialt otte bopladsfund (26) og af grave eller gravpladser til ialt 87, som i 1973 suppleredes med

yderligere tre (27). Begge fundkategorierne er øget siden 1973, idet der nu kan tilføjes endnu syv egentligt undersøgte bopladsfund samt syv grave/gravpladser, som alle er fundet i forbindelse med systematisk registrering eller nødundersøgelse (28).

Den beskedne tilvækst har på ingen måde forrykket den geografiske fordeling, der stadig udviser fundfattige områder i hele Sunds herred og i øens sydvestlige og vestlige kystområder.

Af egentligt nyt fra perioden er påvisningen af grubehuse (29). På Bytoftepladsen ved Langeskov er der registreret ialt fem grubehuse, som keramisk kan dateres til yngre romertids periode I eller II (30), og de bliver dermed de hidtil ældste af typen på dansk område.

Periodens fynske huse er stadig udelukkende repræsenteret ved tomterne C og E fra Lundsgård (31). Siden udgravningen af dem er et større parallelmateriale dukket op, især i det sydvestlige Jylland, og huse- ne er ikke længere problematiske størrelser som de øvrige på pladsen. De tagbærende stolper i de to huse blev fejlagtigt tolket som gruber, og derfor udeladt på de publicerede planer (32).

6. Bebyggelsens placering

I oversigten fra 1971 præsenterede Albrechtsen en række kort over udbredelsen af den ældre jernalders bopladser og grave. Dette er ikke søgt gentaget i denne artikel, da den nuværende fundfordeling ikke er geografisk repræsentativ. Medens Albrechtsens kort i det væsentlige gengiver en tendensfri situation, hvor fundene blev registreret på grundlag af lodsejerindberetninger og kun i mindre omfang ved systematisk afsøgning foretaget af professionelle eller amatører, er situationen idag en ganske anden: Sydvestfyns- og landsbyprojektets rekognosceringer er nævnt. Et organise-

ret amatørarbejde er siden blevet etableret, og endelig er der iværksat en opsøgende virksomhed i byernes udbygningsområder. Ethvert udbredelseskort ville derfor gengive en ujævnt fordelt afsøgningsindsats snarere end en reel geografisk fordeling af jernalderbebyggelsen. Af blivende holdbarhed er nok kun den fundtomhed, allerede Albrechtsen konstaterede »i øens vestlige indre, vest og sydvest for Odense« (33), nemlig det kuperede dødislandskab med Vissenbjerg som det omtrentlige centrum.

De systematiske afsøgninger gør det imidlertid muligt at se et mønster i den topografiske fordeling af jernalderbebyggelsen. Indenfor Odenses sydvestlige udbygningsområde og i landsbyprojektets mikroområde (34) er den ældre jernalders bosættelse tydeligt randorienteret i forhold til de dyrkbare arealer og placeret i nær tilknytning til sammenhængende engstrækninger omkring de vandløb og vådområder, som deler landskabet op i adskilte bosættelsesområder. Det samme forhold er konstateret for bebyggelsen på Sydvestfyn (35), hvor affiniteten til engområderne er endnu tydeligere, eftersom dette landskab ikke frembyder samme markante opdeling i naturligt afgrænsede områder som hedeslettelandskabet øst og nordøst for Odense.

I 1971-oversigten foretog Albrechtsen en kartering af ældre jernalders fund i forhold til landsbynavne af ældste navnelag, og kunne herved påvise en nær afstandsmæssig sammenhæng (36). Dette arbejde er siden blevet fulgt op af Helge Nielsen (37), der med anvendelsen af egentlige statistiske metoder nåede frem til et lignende resultat og til samme konklusion som Albrechtsen: At sammenfaldet mellem jernalderbebyggelsen og de ældste stednavne må ses som udtryk for en kontinuerlig bebyggelse indenfor de bosættelsesområder (bygder), hvor senere de permanente

landsbyer med gamle navneendelser blev anlagt.

7. Den problematiske germanertid

Albrechtsens oversigt sluttede med en konstatering af, at efter yngre romertids afslutning var de næstfølgende århundreder præget af »en ganske generende fundmangel« (38). Enkeltfund og et fåtal grave var ene om at repræsentere periodens bosættelse på Fyn. Grøngaard Jeppesen har ved to lejligheder gjort status over bestanden af germanertidsfund, og kunne ialt referere til 107 fund, fordelt på fem grave, 101 enkeltfund og en mulig boplads, Lundsgård (39). Tilvæksten har siden da været beskeden: seks enkeltfund og en usikker bopladslokalitet med formodede hustomter (40). Hertil skal lægges en løbende fundforøgelse fra Gudmeområdet, hovedområdet for enkeltfund af guld, hvor en intensiveret afsøgning for tiden er igang. Arten af det nye fundstof viser med al tydelighed, at germanertidsproblemet ikke er et skridt nærmere sin løsning end for ti år siden. Der er stort set alene tale om en bekræftelse af den allerede konstaterede geografiske fordeling af enkeltfundet ædelmetal, mens bosættelsen, der må være forudsætningen for disse talrige fund, stadig mangler. Fraværet af bopladser må derfor enten tilskrives vanskeligheder ved at erkende pladserne fra overfladen eller problemer med at udskille germanertidsfundene blandt det øvrige jernalderfundstof. Sidstnævnte problem er for nylig blevet behandlet af Stig Jensen, der peger på risikoen for fejlagtigt at datere en stor del af ældre germanertids keramik til førromersk jernalder (41). For Fyns vedkommende synes denne risiko dog minimal, eftersom den tidligførromerske keramik, der formæssigt ligner ældre germanertidsmaterialet mest, som tidligere nævnt er en mangelvare på øen. Det forekommer derimod mere sandsynligt at forklare bopladsmanglen

med, at bopladsakkumulationerne fra germanertid er svagere og langt fattigere på skår end ældre jernalders bopladser, og dermed også byder på ringere muligheder for opdagelse (42). Grøngaard Jeppesen fremfører som en væsentlig årsag til bopladsernes fundfattigdom, at et driftssystem med en mere intensiv gødskning vil medføre, at ophobningen af affald og dermed skår på bopladserne ophører. Denne teori støtter han især på iagttagelser fra jyske germanertidsbopladser (43). Men uanset hvad der måtte være forklaringen på, at fynske bopladsfund stadig mangler, så synes en nylig gennemført pollenanalyse fra Sydvestfyn imidlertid at vise, at landskabet fortsat blev udnyttet i perioden. Analysen, der er udført på en prøveserie fra Voldtofteområdet, antyder en i begyndelsen mindsket, men dog kontinuerlig dyrkning gennem germanertiden (44).

Fund fra yngre germanertid er yderst få, og perioden er fortsat den dårligst belyste af alle oldtidens perioder. Udover den af Albrechtsen publicerede gravplads fra Jeppeshøje på Nordfyn (45), er gravfundene begrænset til en enkelt urnegrav fra Tåsinge (46). Med hensyn til bopladsfund er det fortsat usikkert, hvorvidt sådanne overhovedet foreligger i materialet. En enkelt nordfynsk lokalitet er under mistanke grundet antydninger af hustomter med buede langvægge, men pladsen er ikke nøjere undersøgt (47). Usikkerheden omkring bopladsfundene må imidlertid udstrækkes til også at omfatte en række lokaliteter med fund af halvkuglekar (48), idet denne kartypes opdukken tilsyneladende finder sted allerede midt i yngre germanertid (49). Denne problemstilling, der vedrører en afgrænsning mellem germanertiden og vikingetiden ligger imidlertid udenfor denne artikels rammer, og kan heller ikke foreløbigt løses med udgangspunkt i fynsk fundmateriale.

8. Konklusion

Albrechtsen kunne i sin oversigt fra 1971 pege på en række uløste problemer med hensyn til den fynske jernalderbebyggelse. Hvor mange af disse problemer er det lykkedes at løse i løbet af det følgende årti? Vor viden om selve bosættelsen, om byggeskikken, bopladsernes udformning, tætheden af dem og deres placering i landskabet, er idag radikalt forskellig fra situationen i 1971, men herudover må man stadig gentage flere af de spørgsmål, der dengang blev stillet. Den systematiske landskabsregistrering er nu en etableret metode på Fyn, og den har givet brugbare resultater i tolkningen af jernalderens bebyggelsesmønstre. Hvis tid og midler for fremtiden vil tillade en ligeså målrettet indsats omkring prioriterede udgravninger, til gennemgang af magasinerne og til arbejdet ved skrivebordet, vil kommende oversigter over den fynske jernalder forhåbentlig kunne omtale de uløste problemer i datid.

Noter

1. Albrechtsen 1946, 1952, 1954, 1956, 1968, 1971a, 1971, 1973.
2. Thrane 1973, 1976, 1978. Grøngaard Jeppesen 1981.
3. Albrechtsen 1946. I oversigten fra 1971 nævnes udover Lunds-
gård fem lokaliteter med hustomtfund: Granlygård, Ørslev
sogn. Torup, Sandager sogn (to pladser). Norup by, Norup
sogn. Lunden, Åsum sogn. Efter gennemgang af FSM's arkiv-

- materiale må det konstateres, at hustomter ikke med sikkerhed er påvist på nogen af de nævnte lokaliteter.
4. Albrechtsen 1971, p. 134-136.: *Nr. 63*: Rorslev sogn, Vends h. F.J. 1954 nr. 9. Urnegrav. – *Nr. 91*: Kvindehøj, Flemløse sogn, Bågh. F.J. 1954. nr. 16. Brandgrav. – *Nr. 112*: Grønneskovs mark, Oure sogn, Gudme h. F.J. 1954. nr. 22. Højgrav. – *Nr. 118*: Lundehej, Hillerslev sogn, Sallinge h. F.J. nr. 19. Brandplet.
 5. Albrechtsen 1973, p. 45. *Nr. 16*. Ejlskov. Hårslev sogn, Skovby h. Urnegrav.
 6. Albrechtsen 1974, p. 82-83. *Håre*, Tanderup sogn, Bågh. F.J. 1954. nr. 13, samt formentlig dermed også *Emmelev II*, Hjadstrup sogn, Lunde h. F.J. 1954. nr. 3. *Brandsby*, Hjadstrup sogn, Lunde h. F.J. 1954. nr. 1. Grav 2 og 3, – et flertal af gravene fra *Hygindtorp*, Husby sogn, Vends h. F.J. 1954 nr. 12 og F.J. 1973. nr. 9., samt flere af gravene fra *Sandager-Torup*, Sandager sogn, Bågh. F.J. 1973. nr. 10.
 7. Thrane 1982. Hertil kommer en nyligt funden halsring fra Lavindsgårds mose, Rønninge sogn, Åsum h.
 8. Andersen 1974. Publikation af en boplads ved Gamborg Vestermark, Gamborg sogn, Vends h. Jacobsen 1983. Behandler et bopladsfund fra Indslev: FSM 4616. Indslev Vestermark, Indslev sogn, Vends h. De øvrige bopladser er: FSM 3254 Sandager, Sandager sogn, Bågh., FSM 2254 Køstrup, Brenderup sogn, Vends h. samt FSM 944 Ny Nyby, Bregninge sogn, Sunds h.
 9. Becker 1961.
 10. Grøngaard Jeppesen 1981, p. 113, 143.
 11. Becker 1977, p. 29-38.
 12. Utrykt opgave ved Institut for Forhist. Arkæologi, Aarhus Universitet, udarbejdet af stud. mag. Rune Lykke Simonsen 1982.
 13. FSM 4616 Indslev Vestermark, fire huse. Periode I el. IIIa. FSM 50 Sarup, seks huse. FSM 4635 Stenløse, et hus. FSM 4675 Skalkendrup, et hus, og FSM 4166 Morelvej, Sanderum, fire huse. Se Andersen 1979 og Jacobsen 1983.
 14. FSM 4853 Ny Bjerreby, Bjerreby sogn, Sunds h.
 15. FSM 4114. Skellerup, Skellerup sogn, Vindinge h.
 16. Jæger og Pedersen 1979.
 17. Andersen 1979, p. 9.
 18. Kjær 1901, p. 41-54.
 19. FSM 4603 Staurby, FSM 4150 Fraugde Radby, FSM 3502 Køstrup: Se Jacobsen 1983. Ved Fraugde Radby og Køstrup har fortsatte undersøgelser medført fund af flere huse end de i artiklen angivne.
 - SOM Tved markjorder. Thomsen 1983.
 20. Venligst meddelt af udgraveren cand.phil. Asger Halling Lorentzen.
 21. Albrechtsen 1946.
 22. Jacobsen 1983, p. 30-32.
 23. Albrechtsen 1956, p. 115-116, 136-139.
 24. Albrechtsen 1973, p. 46-50, 78-79.
 25. Jvf. note 20.
 26. Albrechtsen 1971, p. 139-141. Katalognumrene 15, 42, 44, 54, 56, 65, 73, 86.
 27. Albrechtsen 1973, p. 83.
 28. Boplads:

FSM 5042 Koppenbjerg, Flemløse sogn, Bågh. *FSM 6016 Farsbøllegård*, Hårslev sogn, Skovby h. – Pladsen er fra sen yngre romertid eller muligvis ældre germanertid. *FSM 2263 Bytoften*, Rønninge sogn, Åsum h. *FSM 3886 Gudme*, Gudme sogn og h. *FSM 3837 Brudager*, Brudager sogn, Gudme h. *FSM 5437 Skrøbeshave*, Avnslev sogn, Vindinge h. *FSM 904 Vester Skerninge*, V. Skerninge sogn, Sallinge h. Hertil kommer fire overfladeregistrerede, men ikke nærmere undersøgte skårfund fra NØ-Fynsområdet, jvf. note 12.

Grave:

FSM 5044 Stighøj, Flemløse sogn, Bågh. *FSM 3502 Køstrup*, Brenderup sogn, Vends h. *FSM 989 Ny Assensvej*, Sanderum sogn, Odense h. *FSM 4100 Rosenlund*, Rønninge sogn, Åsum h. *FSM 1543 Billesgård*, Hårby sogn, Bågh. *FSM 4180 Hjallese Hegning*, Dalum sogn, Odense h. *FSM 1613 Sønder Nærå*, Sønder Nærå sogn, Åsum h.
 29. FSM 2263 Bytoften. Grøngaard Jeppesen 1981, p. 101-102. Jacobsen 1983a, p. 51.
 30. Keramikken er venligst dateret af antikvar Stig Jensen, Ribe.
 31. Albrechtsen 1946, p. 56.
 32. Hvass 1979, p. 83.
 33. Albrechtsen 1971, p. 127.
 34. Thrane m. fl. 1983. Kort p. 78.
 35. Bojsen Christensen 1982, p. 88, 103.
 36. Albrechtsen 1971, p. 130 ff.
 37. Nielsen 1979, p. 96-97.
 38. Albrechtsen 1971, p. 129.
 39. Grøngaard Jeppesen 1978, p. 5-18. Samme 1981 p. 107, 109-111. Se endvidere Jensen 1977, der behandler problemerne omkring dateringen af fynske gravfund på overgangen mellem romertid og germanertid. En del af Albrechtsens sene yngre romer-

tids gravfund skal givetvis henføres til en tidlig del af ældre germanertid.

40. Enkeltfundene:

FSM 3216 Indslev Torp, Indslev sogn, Vends h. *FSM 3523 Allesø*, Allesø sogn, Odense h. *FSM 3584 Ellested*, Ellested sogn, Vindinge h. *FSM 1154 Gudme*, Gudme sogn og h. *FSM 1204 Esker Strand*, Husby sogn, Vends h. *FSM 966 Kragelund*, Herrested sogn, Vindinge h.

Bopladsfund (?):

FSM 1453 Gyngstrup, Krogsbølle sogn, Skam h. Boplads med hustomter med buede langvægge. Yngre jernalder?

41. Jensen 1982, p. 122.

42. Samme p. 122.

43. Grøngaard Jeppesen 1978, p. 10-11.

44. König Königsson, u.år.

45. Albrectsen 1950.

46. Skaarup 1976.

47. Se note 40.

48. Grøngaard Jeppesen 1981, p. 25, 113.

Til de heri nævnte fund skal føjes *FSM 5401 Røjlevej*, Vejlbysogn, Vends h. Bopladsen er undersøgt i forbindelse med naturgasundersøgelserne i 1981.

49. Jensen 1982, p. 122-124.

Litteratur

Albrectsen, Erling: Fyns Bebyggelse i den ældre Jernalder. Aarb. Nord. Oldk. Hist. 1946.

Albrectsen, Erling: Ein Gräberfeld der jüngeren Eisenzeit auf Fünen. Acta Arch. Vol. XXI. København 1950.

Albrectsen, Erling: Fyns bebyggelse i oldtiden. Fynske Årbøger IV. 1950-52. Odense 1952.

Albrectsen, Erling: Fynske jernaldergrave I-V. Odense 1954, 1956, 1968, 1971a, 1973.

Albrectsen, Erling: Den ældre jernalders bebyggelse på Fyn. Kuml 1970 (1971).

Albrectsen, Erling: Fyn i oldtiden. Odense 1974.

Andersen, Niels H.: »— og så blev det jernalder«. Harja 1974. Odense 1974.

Andersen, Niels H.: Situationsrapport fra Sarup. Harja 1979. Odense 1979.

Becker, Carl Johan: Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland. København 1961.

Becker, Carl Johan: Problemer om bosættelsen i dansk jernalder. Hvad kan gravfundene sige om de aktuelle problemer? Skrifter fra inst. for historie og samfundsvidenskab nr. 22. Odense Universitet, Thrane (udg.). Odense 1977.

Bojsen Christensen, Karen Marie: En regionalundersøgelse af Sydvestfyns bebyggelse i ældre jernalder. Upubliceret hovedfagsspeciale i forhist. arkæologi ved Forhist. Institut, Aarhus Universitet. 1982.

Grøngaard Jeppesen, Torben: En guldrig – men alligevel fundfattig periode. Harja 1978. Odense 1978.

Grøngaard Jeppesen, Torben: Middelalderlandsbyens opståen. Fynske Studier XI. Odense 1981.

Hvass, Steen: Die völkerwanderungszeitliche Siedlung Vorbasse, Mittellütland. Acta Arch. Vol. 49. 1978. København 1979.

Jacobsen, Jørgen A.: Fynske jernaldergårde. I: Thrane og Grøngaard Jeppesen (udg.): Gårdens udvikling fra jernalderen til nyere tid. Historisk Institut, Odense Universitet. Odense 1983.

Jacobsen, Jørgen A.: Røjerups vikingetid. I: Pormose (udg.): Cart-ha. Årsskrift for Kerteminde Museum 1982. Kerteminde 1983.

Jensen, Stig: Fynsk keramik. I gravfund fra sen romersk jernalder. Kuml 1976 (1977).

Jensen, Stig: Stengården, an East Jutland Occupation Site from the Early Germanic Iron Age. Journal of Danish Archaeology. Vol. 1. 1982.

Jæger, Anders og Pedersen, Holger: Vellinge. En gravplads med førromerske våbengrave. Harja 1979. Odense 1979.

Kjær, Hans: To nye Mosefund fra Jernalderen. Aarb. Nord. Oldk. Hist. 1901.

König Königsson, Lars: Voldtoftebopladsen i pollenanalytisk belysning. Preliminära synspunkter. Upubliceret manuskript. Uden år.

Nielsen, Helge: Jernalderfund og stednavne, en sammenligning af fynske og sjællandske forhold. I: Thrane (udg.): Fra jernalder til middelalder. Historisk Institut, Odense Universitet. Odense 1979.

Skaarup, Jørgen: En urnegrav fra yngre germansk jernalder i Lundby på Tåsinge. Fynske Minder 1976.

- Thomsen, Per O.: Tved – en boplads med hustomter fra ældre romersk jernalder. Svendborg og Omegns Museum. Årsskrift 1982. Svendborg 1983.
- Thrane, Henrik: Bebyggelseshistorie – en arkæologisk arbejdsopgave. Fortid og Nutid. XXV. 1973.
- Thrane, Henrik: Bebyggelsesarkæologi som metode. Skrifter fra inst. for historie og samfundsvidenskab 17. Odense Universitet. Thrane (udg.). Odense 1976.
- Thrane, Henrik: Nogle iagttagelser og problemer i forbindelse med Sydvestfynsundersøgelsen. Skrifter fra Historisk Institut. Nr. 23. Thrane (udg.). Odense 1978.
- Thrane, Henrik: Broncehalsringe fra jernalderens begyndelse. Fynske Minder 1981 (1982).
- Thrane, Henrik m.fl.: Fra boplads til bispeby. Odense til 1559. Odense bys historie. Odense 1982.